

УДК 336.76(477)

Шишпанова Н. О., кандидат економічних наук, асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Іванов А. О., здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті досліджено сучасний стан фінансового ринку України, проаналізовано стан банківського сектору, фондового та страхового ринку. Встановлено, що зміни в динаміці низки показників, що характеризують стан вітчизняного фінансового ринку, дозволяють зробити висновок про наявність негативних тенденцій його розвитку і структурних перетворень. У статті обґрунтовано, що у сфері підвищення ефективності функціонування фінансового ринку України потрібно сформулювати державну політику, що включала б єдиний збалансований комплекс заходів, спрямованих на забезпечення стабільності фінансової системи, запобігання впливу капіталів, раціональне використання фінансових ресурсів. Визначено напрями реалізації, яких буде сприяти подальшому розвитку фінансового ринку України, а саме: створення ефективної системи регулювання та нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ; створення дієздатної системи гарантування вкладів населення; та запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення.

Ключові слова: фінансовий ринок, банківський сектор, фондовий ринок, фінансова нестабільність, поліпшення фінансового ринку.

Шишпанова Н. А., кандидат экономических наук, ассистент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

Иванов А. А., соискатель высшего образования учетно-финансового факультета, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

ФИНАНСОВЫЙ РЫНОК УКРАИНЫ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

В статье исследовано современное состояние финансового рынка Украины, проанализировано состояние банковского сектора, фондового и страхового рынка. Установлено, что изменения в динамике ряда показателей, характеризующих состояние отечественного финансового рынка, позволяют сделать вывод о наличии негативных тенденций его развития и структурных преобразований. В статье обосновано, что в сфере повышения эффективности функционирования финансового рынка Украины нужно сформировать государственную политику, которая включала бы единый сбалансированный комплекс мер, направленных на обеспечение стабильности финансовой системы, предотвращения оттока капиталов, рациональное использование финансовых ресурсов. Определены направления реализации, которых будет способствовать дальнейшему развитию рынка Украины, а именно: создание эффективной системы регулирования и надзора за деятельностью небанковских финансовых учреждений; создание дееспособной системы

гарантирования вкладов населения; и внедрение накопительной системы пенсионного обеспечения.

Ключевые слова: финансовый рынок, банковский сектор, фондовый рынок, финансовая нестабильность, улучшение финансового рынка.

Shyshpanova Natalia, Candidate of Economic Sciences, Assistant of the Professor Department of Finance, Banking and Insurance, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

Ivanov Andriy, applicant higher education Mykolayiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

FINANCIAL MARKET OF UKRAINE: CURRENT SITUATION, PROBLEMS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

This article explores the current state of the financial market of Ukraine, analyzed the state of the banking sector, insurance and stock market. Established that changes in the dynamics of indicators characterizing the state of the domestic financial market, lead to the finding of the negative trends of development and structural transformation. The article substantiates that in improving the functioning of the financial market of Ukraine should create public policy that would include only a balanced set of measures aimed at ensuring the stability of the financial system, to prevent capital flight, the rational use of financial resources. The ways of implementation, which will further the development of the financial market of Ukraine, namely: an effective system of regulation and supervision of non-bank financial institutions; the creation of a functioning system of guaranteeing deposits; and the introduction of a funded pension system.

Keywords: financial market, banking, stock market, financial instability, improving financial market.

Постановка проблеми. Розвиток і становлення фінансового ринку України є необхідною умовою для розвитку інших секторів економіки держави. Добре функціонуючий страховий ринок, розвинені небанківські кредитні установи, пенсійні фонди та інші фінансові установи сприяють стабільному та прогнозованому розвитку всіх економічних процесів у суспільстві. При цьому фінансовий сектор так і не має єдиної політики свого розвитку, попри значну увагу до його функціонування з боку державних органів і міжнародних організацій. Так, питання розвитку фінансового сектору визначаються в Меморандумі про економічну і фінансову політику, в Угоді про співробітництво між Україною та ЄС, у Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020р., частково згадуються у Програмі діяльності Кабінету

Міністрів України. Але це переважно заходи технічного характеру, які, на жаль, так і не показують того місця фінансового сектору в економіці загалом, на яке він заслуговує.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження питань становлення та розвитку вітчизняного фінансового ринку зробили відомі вчені такі як: Л. М. Алексеєнко, О. Д. Василик, О. В. Герасименко, В. М. Гриньова, В. М. Опарін, Я. Комаринський, В. Кравець, І. Яремчик та інші. Крім того, доцільним на даний час є аналіз тенденцій розвитку ринку і його сегментів для встановлення конкретного переліку загроз та обґрунтування напрямів подальшого розвитку.

Метою статті є оцінка реального стану розвитку фінансового ринку в Україні, аналіз фінансової політики управління ним та

окреслення тенденції його розвитку в найближчій перспективі.

Виклад основного матеріалу. На думку О. Василика [1] фінансовий ринок – це механізм перерозподілу фінансових ресурсів між окремими суб'єктами підприємницької діяльності, державою і населенням, між учасниками бюджетного процесу, деякими міжнародними фінансовими інституціями.

Опарін В. вважає, що фінансовий ринок – це сукупність обмінно-перерозподільних відносин, пов'язаних з процесами купівлі-продажу фінансових ресурсів, необхідних для здійснення виробничої та фінансової діяльності [5, С. 24].

Комаринський Я., Яремчик І. [2] характеризують фінансовий ринок як ринок позичкових капіталів, а також визначають його як систему економічних відносин, які забезпечують: акумуляцію вільних грошових коштів; перетворення коштів в позичковий капітал; перерозподіл капіталу між учасниками процесу відтворення.

Сьогодні найактивнішими інституційними учасниками фінансового ринку України виступають комерційні банки, страхові компанії, фондові біржі, адже саме вони складають найбільшу частку фінансових ресурсів і мають безпосередній вплив на розвиток виробництва в країні, інвестиційний клімат і добробут населення.

Банківський сектор є найбільшою складовою фінансового ринку України з активами, що складають домінуючу частку активів усіх фінансових установ. Саме тому негативні тенденції у фінансовому секторі країни опинилися тут найбільш помітними. Так, кількість установ, що мають банківську ліцензію, на початок 2014р. становила 180 установ, на початок 2015р. - 163 установи, на початок 2016р. - 120 установ, у тому числі 40 установ з іноземним капіталом, а на початку 2017р. - 96 установ і 38 установ з іноземним капіталом, що свідчить про сильну залежність вітчизняної банківської та фінансової системи від зовнішніх джерел фінансових ресурсів.

За даними Національного банку України [6], результат діяльності банків України на

кінець 2014р. склав -52 966 млн грн, а на кінець 2015р. -57283 млн грн., тобто у 2015 році збитки банків України зросли на 8 відсотків.

Варто відмітити, що 63 з 96 працюючих банків України на січень 2017р. отримали прибуток на загальну суму 10,817 млрд грн, а 31 банк спрацював зі збитками на загальну суму 169,299 млрд грн.

Негативні зміни спостерігалися і на фондовому ринку України. Так, на початку 2017р., коли кризові явища у фінансовому секторі тільки набирають швидкості загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку [8] у січні 2017р., становив 3,61 млрд грн, що менше на 7,37 млрд грн порівняно з відповідним періодом 2016 року.

Ринок цінних паперів, як сукупність його учасників і правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів, у вітчизняному векторі розвивався досить кволо як на сучасному етапі, так і в докризовий період. Недосконалість нормативно-правової бази, відсутність уніфікованих стандартів корпоративного управління, недосконалість заходів щодо захисту прав інвесторів та акціонерів, нерозвинена фінансова та фондова інфраструктура, непрозорість і неповнота наведеної інформації про функціонування підприємства – все це є перепонами на шляху активного розвитку вітчизняного фондового ринку.

Так, аналізуючи активність діяльності фондового ринку як ключового інтегруючого елементу ринку капіталів і його сегментів, можна виокремити такі його характерні тенденції: низька ліквідність обігу вітчизняних цінних паперів; недостатнє нормативне регулювання базових аспектів функціонування ринку; низька частка біржового сегменту в структурі всього фінансового ринку; обмежена кількість ліквідних фінансових інструментів для формування активів інституціональних інвесторів.

Серед усіх небанківських фінансово-кредитних установ домінуючі позиції на фінансовому ринку займають страхові компанії, які кількісно, хоч і посідають не перше місце, але акумулюють понад 53,1 % усіх активів і мають значний потенціал для сприяння сталому розвитку вітчизняного підприємництва шляхом розміщення страхових резервів у реальному секторі економіки.

Ми погоджуємося з думкою Козоріза Г. Г.[1], який зазначає, що не дивлячись на те, що страховий ринок України і пройшов стадію формування, але він і досі знаходиться на

початковому етапі свого розвитку. За оцінками експертів, покриття страхового поля в Україні становить 3–5%, тоді як у країнах Західної Європи – понад 90 відсотків.

Це свідчить про наявність в Україні великих невикористаних резервів розвитку страхового ринку, реалізація яких значною мірою залежить від ефективності функціонування національної економіки. Для оцінки стану розвитку страхового ринку України у табл. 2 проаналізовано основні показники діяльності страхових організацій за 2013-2015 рр.

Таблиця 2 Основні показники діяльності страхового ринку України

Показники	2014 р.	2015 р.	I півріччя 2016р.	Темп росту, 2015/2014, %
Кількість страховиків, од.	407	382	361	93,9
Загальна сума активів, млн. грн	702161,2	60729,1	55377,2	8,6
Обсяг сплачених статутних капіталів, млн. грн	15120,9	14474,8	12627,9	95,7
Обсяг сформованих страхових резервів, млн. грн	15828,0	18376,3	19477,1	116,1
Валові страхові премії, млн. грн.	26767,3	29736,0	24844,2	111,1
Валові страхові виплати, млн. грн	5065,4	8100,5	6271,3	159,9
Рівень валових виплат, %	18,9	27,2	25,2	143,9
Чисті страхові премії, млн. грн	18592,8	22354,9	19588,4	120,2
Чисті страхові виплати, млн. грн	4893,0	7602,8	6046,3	155,4
Рівень чистих виплат, %	26,3	34,0	30,9	129,3
Сплачено на перестрахування, млн. грн.	9704,3	9911,3	8460,6	102,1

Джерело: розраховано за даними [7, 9]

Отже, проаналізувавши дані табл.2, можна зробити наступні висновки. Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так за 2015р. порівняно з 2014р., кількість компаній зменшилася на 21, а порівняно з 2013р. зменшилася на 46. За 2015р. частка валових страхових премій у відношенні до ВВП становила 1,5%, що на 0,2 в.п. менше в порівнянні з 2014р.; частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП за 2015р. становила 1,1%, що на 0,1 в.п. менше в порівнянні з відповідним показником 2014 року. У порівнянні з 2014р. на 11,1% збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 20,2%. Найсуттєвіше збільшення валових страхових премій відбулося з таких видів страхування:

страхування вантажів та багажу на 93,0%; автострахування на 20,0%; страхування відповідальності перед третіми особами на 43,0%; медичне страхування на 18,7%. Проте, у порівнянні з 2014р., зменшився обсяг валових страхових премій з таких видів страхування, як: страхування фінансових ризиків на 17,1%; страхування від нещасних випадків на 44,4%; страхування кредитів на 49,1%; страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ на 14,3%. Питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях за 2015р. становила 75,2%, що на 5,7 в.п. більше в порівнянні з 2014 роком. Протягом аналізованого періоду зросла кількість укладених договорів страхування на 50,3%, при цьому у 2,8 рази зросла кількість договорів з добровільного страхування.

Серед інших небанківських фінансово-фінансових установ налічувалось: 642 кредитних установ на фінансовому ринку фінансових компаній; 240 юридичних осіб станом на 30.09.2016р. у Державному реєстрі (лізингодавців); 467 ломбардів (табл. 2)

Таблиця 2 Динаміка основних показників діяльності небанківських фінансово-кредитних установ України

Показник	2014	2015	2016	Темпи приросту, %	
				2015/ 2014	2016/ 2015
Фінансові компанії					
Кількість зареєстрованих фінансових компаній	409	534	642	30,6	20,2
Активи фінансових компаній, млн. грн	47 782,2	64 960,0	78 658,6	36,0	21,1
Власний капітал, (млн. грн.)	15 658,6	18 555,8	21 987,4	18,5	18,5
Обсяг наданих фінансових послуг фінансовими компаніями, (млн. грн.)	34 254,4	39 475,6	74 123,8	15,2	87,8
Юридичні особи (лізингодавці)					
Кількість зареєстрованих установ	264	267	240	1,1	-10,1
Вартість діючих договорів фінансового лізингу, (млн. грн.)	57 089,6	29 723,2	23 660,8	-47,9	-20,4
Кількість діючих договорів фінансового лізингу, (од.)	27 628	22 773	21 064,0	-17,6	-7,5
Кількість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, (од.)	6 501	2 700	7 371	-58,5	173,0
Ломбарди					
Кількість зареєстрованих установ	478	479	467	0,2	-2,5
Активи по балансу, млн. грн	1 630,4	2 254,1	3 234,6	13,8	43,5
Власний капітал, млн. грн	984,2	1 192,0	1 405,5	21,1	17,9
Сума наданих фінансових кредитів під заставу, млн. грн	6 318,2	9 753,6	12 275,7	54,4	25,9
Сума погашених фінансових кредитів, млн. грн	6 150,5	9 349,8	11 939,0	52,0	27,7
Кількість наданих кредитів, тис. од	8 651,4	8 527,5	8 865,3	-1,4	4,0

Джерело: розраховано за даними [7, 8]

Аналізуючи дані табл. 2, слід відмітити, що за 2016р. відбулося збільшення активів фінансових компаній на 21,1%, в той же час власний капітал збільшився на 18,5%. Обсяги фінансових послуг зросли на 87,8% порівняно з 2015 роком.

Протягом 2016 року фінансовими компаніями та юридичними особами, які не мають статусу фінансових установ, але можуть згідно із законодавством надавати фінансові послуги, укладено 7401 договір фінансового лізингу на суму 7772,7 млн грн.

Дані таблиці 2 свідчать про збільшення загальних обсягів кредитування на ринку ломбардних послуг. Такі показники, як сума наданих фінансових кредитів під заставу та

сума погашених фінансових кредитів, збільшилися на 25,9% та 27,7% відповідно, а кількість наданих фінансових кредитів під заставу збільшились на 4,0%. Показник кількості договорів, погашених за рахунок майна, наданого в заставу зменшився на 9,1%. Середньозважена річна процентна ставка за фінансовими кредитами ломбардів за 9 місяців 2016 року становить 189,2% (9 місяців 2015 року – 187,8%).

Ринок фінансових послуг залишається дуже фрагментарним із низькою капіталізацією через нестабільні умови ведення бізнесу, незахищеність права власності та низький рівень корпоративного управління. Таким чином, однією з

найважливіших цілей нинішнього етапу розвитку економіки країни є втілення обґрунтованих і системних реформ у фінансовому секторі для забезпечення додаткових джерел фінансування економічного зростання. Це в свою чергу вимагає розробки і послідовного впровадження довгострокової комплексної стратегії розвитку фінансового сектора України, враховуючи існуючі економічні реалії та стратегічні пріоритети України в умовах глобалізації світових фінансових ринків. Так, прийнята Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року, затверджена Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 11.06.2015 № 1367 [7].

На основі проведеного аналізу сучасного стану фінансового ринку України, вивченні наявних проблем, нами визначено такі перспективи його подальшого розвитку:

Створення ефективної системи регулювання та нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ:

Підвищити роль та функції наглядових рад банків і небанківських фінансових установ, впроваджувати нові вимоги до систем внутрішнього аудиту та контролю в банках і в небанківських фінансових установах.

Впроваджувати ефективний консолідований нагляд за фінансовим сектором на основі принципів IOSCO, IAIS, Basel III, Solvency II, EIOPA, BIS, що дасть можливість ефективно діагностувати, попереджати розвиток системних ризиків та оцінювати реальну і потенційну дію шоків на фінансовий сектор та його учасників.

Створення дієздатної системи гарантування вкладів населення, що

сприятиме отриманню гарантованої суми, зменшенню фактору морального ризику для більш відповідального вибору вкладниками банків та небанківських фінансово-кредитних установ.

В галузі страхування: запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення. Це сприятиме збільшенню кількості доступних фінансових інструментів на внутрішньому ринку.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, фінансовий ринок є життєво важливим фундаментом для зростання, розвитку і стабільності національної ринкової економіки. Становлення і розвиток фінансового ринку має стати ключовим елементом сильного економічного середовища, який підтримуватиме корпоративні ініціативи, забезпечуватиме фінансування реального сектора економіки через залучення інвестицій, здійснення платежів та перерозподілу капіталів. В умовах глобальної інтеграції ринків фінансових послуг надзвичайно важливим завданням для кожної країни є забезпечення функціонування конкурентного ринку фінансових послуг.

Сучасний етап розвитку фінансового ринку та його складових є вкрай складним, динамічним і важкопрогнозованим. Однак, саме такий період є найбільш сприятливим для впровадження інноваційних, а часом і радикальних заходів щодо реформування всього фінансового ринку.

Таким чином, вважаємо, що окреслені нами перспективи розвитку фінансового ринку можливість забезпечити його прозорість, створити сприятливі умови для потенційних інвесторів і підвищить ліквідність фінансових інструментів ринку.

Література:

1. Василик О. Д. Теорія фінансів : навч. посібник / О. Д. Василик. – К. : Центр навч. літ., 2005. – 480 с.
2. Козоріз Г. Г. Пріоритетні напрями модернізації страхового ринку України в умовах глобальних викликів / Г. Г. Козоріз // Регіональна економіка. – 2013. – № 1. – С. 26-34.
3. Комаринський Я. Фінансово-інвестиційний аналіз: навч. посібник / Я. Комаринський, І. Яремчук. – К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана: Книга пам'яті України, 2000. – 298 с.
4. Николишин І. Ю. Роль та значення фінансового ринку в фінансовій системі України / І. Ю. Николишин, Н. В. Зізяк // ХКТЕІ. – «Young Scientist». – 2014. – № 7. – С. 53-55.

5. Онікієнко О. В. Сутність фінансового ринку, його роль у фінансовій системі та перспективи розвитку / О. В. Онікієнко, С. О. Передерієва // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2014. – № 8. – С. 127-134.
6. Опарін В. М. Фінанси (заг. теорія) : навч. посіб. – 2-ге вид., доп. і перероб. / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 2002. – 240 с.
7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index/publish/>
8. Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>.
9. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nssmc.gov.ua>
10. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/stat>

Reference:

1. Vasylyk, O.D. (2005), *Teoriya finansiv* [Theory of Finance], Tsentr navch. lit., Kyiv, Ukraine.
2. Kozoriz, H.H. (2013), "Priorities for the modernization of Ukraines insurance market in terms of global challenges", *Rehionalna ekonomika*, vol. 1, pp. 26-34.
3. Komarynsky, Ya. (1996). *Finansovo-investytsiynyy analiz* [Financial and investment analysis], *Ukrayinska entsyklopediya im. M.P. Bazhana*: Knyha pamyati Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
4. Nykolyshyn, I.Yu. Ziziak, N.V. (2014), "The role and importance of financial markets in the financial system of Ukraine", *HKTEI. – «Young Scientist»*, vol. 7, pp. 53-55/
5. Onikiyenko, O.V. and Pyeryedyeriyeva, S.O. (2014), "The essence of the financial market and its role in the financial system and development prospects", *Visnyk Skhidnoukrayinskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dallya*, vol. 8, pp. 127-134.
6. Oparin, V. M. (2002), *Finansy (Zahalna teoriya)* [Finance (General Theory)], KNEU, Kyiv, Ukraine.
7. The official site of the National Bank of Ukraine, available at: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index/publish/>
8. The official site of the National Commission for Regulation of Financial Services, available at: <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>.
9. The official site of the National Commission on Securities and Stock Market, available at: <http://nssmc.gov.ua>
10. Statistics insurance market in Ukraine, available at: <http://forinsurer.com/stat>